

Jozef, de gezegende

preek van Frans Breukelman naar aanleiding van Genesis 39 en 41 in de jaren '60

transcriptie door Gerard van Zanden, maart 2016

Geliefde broeders en zusters in onze Heer Jezus Christus,

Het zal in de prediking vanavond in het bijzonder om twee teksten gaan; de ene vindt u in het 39e hoofdstuk en de andere in het 41e hoofdstuk van het boek Genesis. En ik wil beginnen met eerst u de woorden van die twee teksten goed te laten horen. Het is enerzijds Genesis 39:9, en tot nu toe is dit vers in geen enkele vertaling goed vertaald; en daardoor is eigenlijk de pointe van heel de geschiedenis van Jozef niet meer te verstaan. Het gaat om het woord dat Jozef tot de vrouw van Potifar spreekt, wanneer hij weigert en dan zegt: 'Zie, mijn heer heeft met mij naast zich geen kennis van wat er in het huis is, en al wat hij heeft, dat heeft hij in mijn hand gegeven; hij zélf is in dit huis niet groter dan ik. En hij heeft mij niets onthouden dan u alleen, daar gij immers zijn vrouw zijt. Hoe zou ik nu dit grote kwaad doen? Tegen God zou ik zondigen.' Daar hoort u in de Statenvertaling en ook in de nieuwe vertaling van het Bijbelgenootschap 'niemand is in dit huis groter dan ik'. Maar bijna alle vertalingen, en ook die van Martin Buber, die hebben niet 'niemand is groter in dit huis'; er staat in het Hebreeuws een woordje אֲנִי, en dat betekent op deze plaats, en dat betekent nergens dat er 'niemand' is, maar 'hij'! Over wie het hier gaat! Meneer Potifar zelf! Hij zelf is niet groter in dit huis dan ik, niets heeft hij mij onthouden – op u alleen na, op u na. Naar ligt de grens. Hij zelf is niet groter dan ik. En dan de andere tekst, dat is in hoofdstuk 41, daar hoort u dat woord 'groter' weer klinken. En dan luidt de tekst, bij de woorden die de Farao tot Jozef spreekt - Farao zegt dan: 'Nadat een God u dit alles heeft laten weten (van die twee dromen) is er niemand verstandig en wijs zoals gij. Gij zult derhalve over mijn huis zijn; op bevel van uw mond zal heel mijn volk zich gereed maken – enkel de troon zal ik groter zijn dan gij. Over die woorden gaat het. Dat Jozef zegt: 'Hijzelf, meneer Potifar, is niet groter in dit huis dan ik... op u na' en dat de Farao tegen Jozef straks zegt: 'Enkel de troon zal ik groter zijn dan gij.'

Waar het nu om gaat in het verhaal van Jozef, om dat te verstaan, moeten we toch eerst weer even letten op de samenhang van het geheel van het boek Genesis, en zoals u één der vorige keren van mij hebt gehoord, begint het boek Genesis eigenlijk in hoofdstuk 5 vers 1, als we horen de woorden: 'Dit is het boek van de verwekkingen van Adam, de mens'. Het gaat dan om de verwekkingen van Adam de mens; wij zien de mens in menigte uitbreken; de Heere heeft hem gezegend; God heeft gezegd: 'Wees vruchtbaar en vermenigvuldigt en vult de aarde'; die mens weet zich krachtens dien zegen te handhaven; hij is tegen de werkelijkheid opgewassen, hij kan die werkelijkheid aan, hij weet heel die wereld met zijn presentie te vullen. En dat is heel wonderlijk. Hoe is het eigenlijk mogelijk, dat die kleine mens in die ontzaglijke wereld zich weet te handhaven, dat hij die werkelijkheid aan kan, dat hij ertegenop kan? En laten we dan direct het woord maar noemen dat in het boek Genesis zo'n grote rol speelt: dat is het woord 'zegen'. Dat is vanwege de zegen. Als een 'gezegende' staat hij middenin die wereld, zegevierend, en weet hij het alles zich te onderwerpen en weet hij het zichzelf dienstbaar te maken. Dat is niet zomaar, dat is het geheim van de zegen. En krachtens dien zegen breekt hij in menigte uit. Maar nou gaat het in het boek van de verwekkingen van Adam de mens toch eigenlijk niet om de mensheid als zodanig, primair, maar om de wording van dat ene bijzondere mensenvolk: het volk Israël. Wij horen van geslacht tot geslacht hoe daar met name genoemd wordt de eerstgeborene, de volstrekt bijzondere, de op unieke wijze representatieve mens te midden van de mensenkinderen. In hoofdstuk 5 wordt dat telkens in een drieregelig stuk verteld; u herinnert zich

dat nog wel: 'die en die had zoveel jaren geleefd en hij verwekte de met name genoemde eerstgeborene.' En dan komt de tweede regel: 'Als hij die met name genoemde eerstgeborene verwekt had, leefde hij nog zoveel jaren en verwekte zonen en dochteren' – en dan komt afsluitend de derde regel: 'Zo waren al de dagen zoveel jaren en hij stierf.' Van geslacht tot geslacht gaat het telkens opnieuw om de verwekking, om de wording, om de verschijning, om de komst van die ene: de eerstgeborene als heel bijzondere, als op unieke wijze representatieve mens te midden van de mensenkinderen. En toen hebben we gezegd: het gaat hier om de wording van Israël te midden van de gojim.

En wat is nu het bijzondere dan van deze eerstgeborene te midden van de mensenkinderen? Deze op unieke wijze representatieve mens? Wel: hij is de *gezegende*, door wiens zegen ze allen zullen leven. En de gezegende zal dan straks zijn: Abraham. Izak. Jakob. Israël. De gezegende mens. Het gezegende volk. En door hen en met hen zullen de volkeren gezegend worden. De zegen Gods zal machtig zijn door dit volk in de ganse wereld. Ze zijn de gezegenden des Heeren.

En dat wordt ons dan in het boek Genesis ook telkens verteld. Bij Abraham: 'Ik zal u zegenen, Ik zal uw naam groot maken en u zult tot een groot volk worden...' Maar nu moeten we bijvoorbeeld toch eens horen hoe dat bij Izak wordt verteld, hoe hij een gezegende is. In hoofdstuk 26 vers 12, daar wordt het met deze woorden gezegd: 'Izak zaaide in dat land, en hij vond in dat jaar honderd maten, want de Heere zegende hem. En die man werd groot, ja, hij werd gaandeweg groter, totdat hij zéér groot geworden was. En hij had bezitting van schapen en bezitting van runderen, en een groot gezin, zodat hem de Filistijnen benijdden.' Waar het mij nu vooral om te doen is, dat is die woorden 'groot' die u hier drie keer hoort klinken. 'En die man werd gróót, ja, hij werd gaandeweg gróter, totdat hij zéér groot geworden was.' Drie keer hoort u het woord 'groot' klinken. Het is het onweerstandelijke. Geen weerstand kan dit breken. 'Die man werd groot, en hij werd gaandeweg groter, totdat hij zéér groot geworden was.' Dat is het geheim van de zegen. Dat die man ertegenop komt. Ondanks alle weerstanden, ondanks alle haat en nijd. Ondanks alle vijandschap. Hij zet het dóór. En hij wordt groot, en hij wordt gaandeweg groter, totdat hij zeer groot geworden was. Deze bestendige groei, dat onweerstandelijke, door niets te stuiten: dat is de kracht van de zegen.

En dat wordt ons van alle vaders verteld, ook van Jakob – maar wat dus een thema, een thema in het hele boek Genesis is, dat ze de gezegenden des Heeren zijn, dat wordt aan het slot van het boek Genesis tot het hoofdthema. In de geschiedenis van Jozef. Want wat typerend is voor deze eerstgeborene, voor Israël, dat hij de gezegende Gods is op de aarde, dat wordt nu in de gestalte van Jozef voor het laatst voor ons uitgebeeld. En nu gaat het er vooral om, om dat 'groot worden', ook van Jozef. Hoe groot kan zo'n man dan wel worden?

Laten wij nu de woorden van het verhaal nog eens horen. Hij is het lievelingetje van zijn vader. En hij brengt het kwaad gerucht van zijn broeders bij zijn vader over. En dat is alles heel kwalijk. En daarom haten zijn broeders hem. En hoe begrijpelijk. Deze bijzondere. Hij is anders. Deze bijzonder geliefde: zij haten hem. 'En zij vermochten niet om in vrede met hem te spreken.' Maar nog erger wordt het wanneer hij dan zijn dromen gaat meedelen. Want dat hij die bijzondere is, dat heeft zich in zijn wezen gemanifesteerd. Hij is de koningsmens en hij heeft koningsdromen gedroomd. Wie hij werkelijk in het verborgene reeds is en wie hij straks zal worden, dat is in zijn wezen duidelijk geworden. En hij houdt het niet verborgen voor ze; hij meldt het ze, hij deelt het ze mee. 'Sindsdien haatten ze hem nog meer.' 'Hij zeide tot hen: Hoor toch deze droom die ik gedroomd heb. Zie, wij

binden schoven midden op het veld, en zie: mijn schoof richt zich op en blijft ook staan, en zie: uw schoven omringen hem en neigen zich voor mijn schoof.' En zijn broeders begripen onmiddellijk wat de bedoeling is. Ze zeggen: 'Koning zou je zelfs willen zijn, koning over ons?' In het Hebreeuws: הַמֶּלֶךְ עָלֵינוּ תִּמְלֹךְ 'Koning zou je willen zijn, koning over ons? בָּנוּ אִם-מְשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ of graag heersen? Heersen, jij over ons?' Sindsdien haatten ze hem nog meer. Daar hoor je het woord voor de derde keer. Hij is de gehate. De gezegende wordt gehaat. En dan droomt hij nogmaals een droom. Het is natuurlijk dezelfde droom op een andere wijze. Maar de herhaling laat horen dat de zaak een bestendige zaak is en geen weerstand kan die breken. Hij zeide: 'Zie, nog een droom heb ik gedroomd. Zie: de zon en de maan en elf sterren neigden zich voor mij.' En toen hij het aan zijn vader en aan zijn broeders vertelde, schold hem zijn vader en zeide tot hem: 'Wat is dat voor een droom die je gedroomd hebt? Moeten wij komen, ik, je moeder en je broeders, komen om ons voor jou ter aarde te neigen?' Sindsdien benijdden hem zijn broeders. De gehate is tegelijkertijd degene die wordt benijd. Want het is hun duidelijk geworden: hij is het in ons midden. Hij! Hem, die we niet zetten kunnen, die we niet verdragen kunnen, die we wel weg kunnen kijken. Hij, de gehate. Hem benijdden ze tegelijk.

U begrijpt: dat is typerend voor deze in hun aller midden. Voor de gezegende. Voor de uitverkorene. Voor de eerstgeborene. Voor Israël in het midden van de volkeren, zoals Jozef hier te midden van zijn broeders.

En nu wordt hij overgeleverd. Zoals in het verhaal van het evangelie: Pilatus wist dat ze uit haat en afgunst hem hadden overgeleverd. Uit diezelfde nijd en afgunst zien we nu de broeders Jozef overleveren. Eerst hebben ze hem willen doodslaan. Maar dan hebben ze hem toch maar verkocht aan de Ismaëlieten, aan een karavaan die op weg van Gilead naar Egypte, die hebben ze hem meegegeven. En zo werd Jozef afgevoerd naar Egypte. En Potifar kocht hem, een hoveling van Faraó, de overste van de lijfwacht, een Egyptisch man, uit de hand van de Ismaëlieten die hem derwaarts afgevoerd hadden. Die zin begint: 'hij werd afgevoerd en hij werd gekocht uit de hand van de Ismaëlieten die hem derwaarts afgevoerd...' Daar staat in het Hebreeuws een woord, יָרַד, dat wil zeggen: 'neerwaarts, afgevoerd'. Als je naar Jeruzalem gaat, dan ga je opwaarts. 'Zie, wij gaan op naar Jeruzalem', maar wanneer je van Jeruzalem en van Judea weggaat, dan ga je in de diepte. Dan wordt je... omlaag, dan word je afgevoerd. Hier gaat hij in de diepte. Hij wordt in de diepte neergestoten. En we zeggen allemaal: dat is een verloren zaak. Daar komt hij nooit meer uit. Dat komt hij nooit te boven. En zie: dat is nu het geheim van de gezegende. Dat ís niet te breken. Wát je ook zou doen om hem te doden, om hem te liquideren. Hij wordt weer opgericht, hij kómt het te boven. Hij zal weer opklimmen. Hoger en hoger! Ja, je zult hem weer groot zien worden, gaandeweg groter, totdat hij zeer groot zal zijn geworden. Zo diep kan hij niet worden neergestoten. Zozeer kan hij niet worden geslagen, vertrapt – of hij zal weer opgericht worden. 'De Heere was met Jozef. Zodat het een man werd wien het gelukte.' Een אִישׁ מְצַלְחִים, één die het kon! Een man wien het gelukte! En zo was het nu in het huis van zijn heer de Egyptenaar.

En nou moet u horen hoe hij gestadig groter en groter wordt, en hoe hij gestadig hoger en hoger klimt. Dit is niet te stuiten! Het gebeurt in drie fasen. Allereerst: 'Toen hij was in het huis van zijn heer, de Egyptenaar, zag zijn heer dat de Heere met hem was, en dat de Heere alles wat hij te doen had, in zijn hand gelukken liet. Dat is het eerste moment. Wat dat jongetje daar te doen kreeg – ach, en wat kreeg zo'n jongetje te doen? Ja, daar heeft hij natuurlijk voor gevochten, zo'n manusje van alles konden ze nog wel gebruiken, daar was behoefte aan. Afijn: iedereen die...' Jozef, doe dit eens even? Jozef, haal dat eens eventjes? En het arme jongetje maar laten draven. Makkelijk, zo'n

knulletje. En natuurlijk ook... En nu moet u eens horen: 'Al wat hij daar te doen had, wat hij daar te doen kreeg, deed de Heere in zijn hand gelukken.' Meer zegt de tekst niet. Maar dat moet u zich nou eens goed voorstellen. Hoe hij bijvoorbeeld door de ouderen wordt geijnd. Geplaagd. Zo, bijvoorbeeld van: een kraan die het al een paar jaar niet meer deed. En daar hebben ze van alles bij gehaald, maar dat ding is niet te maken hoor, dat is niet meer te maken. 'Hee Jozef, maak jij die kraan eens even joh!' Dat wisten ze allemaal, dat ding is niet te maken, maar: 'Jozef, maak jij die kraan eens even joh! Vooruit, schiet op!' En Jozef, met die wonderlijke handen... 'maar de Heere deed het in zijn hand gelukken.' En wat hij er nu aan geprutst heeft, weet ik niet, maar: het ding doet het! En daar staan ze. Wat een wonderlijke handen heeft dat jongetje. 'De Heere deed het in zijn hand gelukken.' En als je nou aan het jongetje vraagt: 'Joh, wat heb je er nou eigenlijk gedaan?' Nou, dat voel je dan zomaar aan he? Dit eens eventjes en dat en zo. Kijk, dat is het wonder van de zegen. Het lukt! Hij krijgt het voor elkaar! Hij doet het! Wonderlijk! Daar liep het plagerijtje op uit.

En het was al heel gauw zo, dat begrijpt u wel, van: als ze ergens geen raad mee wisten of de boel liep vast – dat heb je nou wel eens, het loopt vast: 'Jozef, wat vind jij ervan joh, wat zouden we doen?' Zo langzamerhand zie je – hij wordt dus de man die wordt geraadpleegd, hij weet de goede adviezen te geven, hij stuurt het alles in de goede richting. Daar zie je dus de gezegende in hun midden, die het alles ten goede wendt. Die de chaos bant. Waar ze allemaal met elkaar overhoop liggen. Waar ze op elkaar botsen. Waar de boel vastloopt. Het loopt vast. Het wil niet meer, het gaat niet meer, niets gaan meer. Ziedaar de gezegende. Hij brengt het alles weer op gang. Hij laat het alles weer gebeuren, hij... het lukt! Het gaat, het gaat goed! Daar is welvaart! Het begint weer te groeien en te bloeien! Daar is.. sjaloom! Ja juist! Kijk, dat woord moeten we nu laten klinken. Het gaat goed! Het wordt alles ten goede gewend, en dat is sjaloom! Het lukt! We kunnen leven met elkander! Daartoe zijn we ook bestemd. *Sjaloom ba'aretz*, vrede op de aarde. Om met elkander te leven voor Gods aangezicht. De gezegende sticht sjaloom. Door alle verwarring heen. Ondanks alle weerstand. Ondanks alle rebellie. Het leven bloeit in de vrede. Dat is de eerste fase. 'De Heere (al wat hij daar zo te doen had – en dat werd hoe langer hoe meer natuurlijk, en tenslotte is hij het die daar eigenlijk alles te doen heeft!) – deed het alles in zijn wonderlijke hand gelukken. O, wat is het dan zalig daar middenin te staan, en daarin betrokken te zijn en daaraan mee te mogen doen. Dat het een gelukkige zaak wordt. Om met elkander bezig te zijn op de aarde. En het gelukt! En we kunnen ertegenop! En daar is sjaloom! Dat is de eerste fase.

En dan komt het tweede. De tweede fase. U begrijpt: dit gaat verder. Hij klimt hoger, hij wordt gaandeweg groter, hoe kan het anders? Want dan vindt hij genade in de ogen zijns heren. En hij mocht hem? Bedienen. Dan wordt hij aangesteld tot eerste dienaar. Dat wil zeggen, de heer wil hem (zijn heer Potifar) wil hem gedurig in zijn allernaaste omgeving hebben. Wil gedurig hem raadplegen. Hij mocht hem bedienen. U begrijpt: het is allang niet meer: 'Jozef? Jozef, kom eens even hier?' Nee nee. Zo is het niet. Ach ja, en nou weet ik niet hoor... of het 'meneer Jozef' – want nou is het 'jawel meneer, nee meneer', want nou is hij meneer, dat begrijpt u wel, dat heb je dan. Zelf moet hij daar natuurlijk een beetje om lachen, om dat 'ja meneer, nee meneer, ja meneer, nee meneer' – maar het is wel 'meneer'! De tweede fase. En dan, daar culmineert het in, 'daarna stelde hij hem over zijn huis, en al wat hij had, gaf hij in zijn hand.' En vanaf dat moment, sinds hij hem had aangesteld over zijn huis en al wat hij had, zegende de Heere om Jozefs wil het huis van de Egyptenaar. Zegen van de Heere was op alles wat hij had, in het huis en op het veld. Zo liet hij al wat hij had in Jozefs hand, zodat hij, met hem naast zich, van géén ding meer kennis nam behalve van het brood dat hij at.' En nu vragen we ons af: blijft dat nu zo gaan, die gestadige grootheid? U hebt het kunnen horen wat de

tekst ons wil laten horen. Datzelfde van Izaak. 'En hij werd groot. En hij werd gaandeweg groter, totdat hij zeer groot geworden was.' Hoe groot? Kijk, dat is nu de vraag. Hoe groot kan hij worden? Oneindig groot? Dat is heidendom. Dat is grootheidswaanzin. Dan weet je niet anders meer dan van je eigen grootheid. Kijk eens allemaal hoe groot ik ben? En dan is de lol er alweer af natuurlijk. Zolang een mens niet beeft, zodra een mens niet meer verwonderd is over het wonder van de zegen, wanneer een mens vergeet dat het een geheim is, het geheim van de zegen des Heeren – dan wordt het plotseling onuitstaanbare grootheidswaan.

Hoe groot zal deze mens worden? En daar gaat het nu in het verhaal om. Nog even wordt eraan toegevoegd, en dat moeten we ook gehoord hebben: 'Jozef echter was schoon van gestalte en schoon van aangezicht.' Mooie jongen, aardige jongen, stralende jongen. Wat een enige vent is dat! Die iedereen ook voor zich innam. Dat wil zeggen: helemaal niet geforceerd, die echt niet reuze leuk liep te doen, en die echt er niet op uit was om iedereen voor zich in te nemen en om iedereen te vriend te maken en te vriend te houden, want dat is allemaal erg vervelend, weet u wel? Als iemand daar bewust op uit is, dan is dat allemaal niet leuk – maar dat zomaar vanzelf. De gezegende. Met sjaloom. Daar is welvaart. Het gaat goed. Ze kunnen het goed vinden. Er komt schot in, er komt beweging in, het groeit en het bloeit, dan is er sjaloom, stralend is het. Daar is overwinning, daar worden de weerstanden verbroken, dat is zegevierend leven. En het is werkelijk een ontzaglijke vreugde, intense vreugde, om te leven in deze sjaloom van de gezegende.

Maar nu komt in het verhaal de pointe. We hebben hem dus groter zien worden, gaandeweg groter, en zéér groot is hij nu geworden. Blijft dat doorgaan? Eindelooz groot? Nee. Want, ergens in dit milieu, is er een grens die hij niet zal overschrijden. Hij zal daar zó groot worden als hij groot worden mag en groot worden kan. Maar er is ergens een grens die hij niet zal overschrijden. En nou gaat het verhaal verder. 'Het geschiedde na deze dingen dat de vrouw zijns heren haar ogen naar Jozef opsloeg en zei: Lig bij mij! Maar hij weigerde. En zeide tot de vrouw zijns heren: Zie, met mij naast zich neemt mijn heer van niets meer kennis in het huis. Alles wat hij heeft, heeft hij in mijn hand gegeven. Hij zelf is in dit huis niet groter dan ik. Niets heeft hij mij onthouden – dan u alleen, daar gij immers zijn vrouw zijt. Hoe zal ik nu dit grote kwaad doen? Tegen God zou ik zondigen.' U begrijpt waarom het gaat in het verhaal. Hier is de grens. Het is niet zo van: nu ja jongens he? Je weet hoe dat gaat, als je zo'n grote meneer bent, dan, ach, dat luistert dat ook allemaal zo nauw niet meer. Nou nee, kijk eens, ja, bij de kleine man wordt er nog wel nauw gekeken, en die kan dat niet doen, maar jij, ik bedoel: daar kraait dan ook weer verder geen haan naar! Maar daar gaat het toch eigenlijk ook niet om. Want zo kinderachtig is Jozef nou ook niet. En zo het één en ander begrijpen doet hij heus wel, en hij heeft heus wel begrip voor het een en ander, daar gaat het niet om. Maar: hier is een grens gesteld die hij níet zal overschrijden. Ergens in dat milieu zien we een halt. Zó groot heb jij hier kunnen worden dat meneer Potifar niet groter is dan ik in dit huis, op u na. Het is eigenlijk zo dat hij zegt: meneer Potifar: 'Enkel jou is hij mij groter', zoals straks de Faraó zal zeggen: 'enkel de troon zal ik groter zijn dan u', zo ook is meneer Potifar: enkel jou is hij groter. Hijzelf is niet groter, op u na. Daar is de grens. Zo groot kon hij worden. Mocht hij worden. En moest hij dan ook worden. Want daar zullen we nu het straks nog even over moeten hebben: hij moet zijn maat niet te buiten gaan, hij moet niet vermetel worden, want dan gaat alles kapot! Dan is het in één slag gedaan met de sjaloom, en met de vreugde van de sjaloom. Dan komt de ellende. Dan gaat alles kapot. Hij moet niet vermetel worden. Hij moet deze maat niet te buiten gaan en die grens overschrijden, maar, lieve mensen, laten we dat ook vooral goed zeggen tegen elkaar: hij moet ook niet beneden de maat blijven. Jij moet werkelijk zo groot willen worden als je worden kán! Zo groot als jij bestemd bent om

te worden moet je ook willen worden en je moet niet beneden de maat blijven. Waarachtig mens in de volle kracht en tot volle ontplooiing in de zegen des Heeren. Zo groot als waartoe jij bent bestemd. En je zult niet beneden de maat blijven. En je zult niet vermetel wezen en jouw maat te buiten gaan. Het luistert zeer nauw, maar het is een vreugdevolle zaak, het is een kostelijk avontuur.

Het geschiedde echter, toen ze Jozef dag aan dag aansprak – hij echter hoorde niet naar haar – om bij haar te liggen, om met haar te zijn – het geschiedde op zulk een dag toen hij in het huis kwam om zijn werk te doen en geen van de huislieden daar in huis was, dat ze hem greep bij zijn kleed en zeide: ‘Lig bij mij!’, maar hij liet zijn kleed in haar hand en vluchtte en ging uit naar buiten. – Wat zullen we van haar zeggen? Laten we vooral geen kwaad van haar zeggen. Laten we maar zeggen: ja, ja, ach ja... ach ja... O nee nee nee laat niemand van ons kwaad zijn. Dat zou erg gemeen zijn, het zou onoprecht zijn. Ach, wat zal dat stakkertje misschien moeten missen. En wat is ze tekort gekomen. Wat heeft haar man haar misschien verwaarloosd. Want ja, als je een hoveling van Faraó bent, en je bent overste van de paleiswacht, en je moet daar overal verschijnen in gala en op diners... en zij ook keurig – maar o o o, wat is de menselijkheid (en hartelijk en leuk met elkaar leven) in al dat officiële gedoe (en dan denken we ook aan onze lieve koningin, aan deze laatste week)... ach ach ach... wat een strijd, wat een kruis, wat een narigheid, wat een conflict in haar eigen binnenste. Ach, ach, wat moeilijk is dat allemaal. En wat is dat hier ook moeilijk. Heeft Jozef daar geen begrip voor gehad? Ja natuurlijk, maar dit is de weg niet en zo is ze niet aardig. Maar heeft hij misschien niet eens met haar gepraat over haar moeilijkheden? Nou, Jozef was wel zo verstandig dat hij dát niet deed. Begrijpt u wel? Dat moet nooit gebeuren! Want ja, daar begint het altijd mee, dat weet u. Moeilijk, moeilijk... Heb jij het ook zo moeilijk? Ja, nou goed, dan hebben we het samen moeilijk, en ja, nou ja: dan ben je zo van de kaart, dat begrijpt u wel! Dus, wat staat er in het verhaal? Wat staat er in het verhaal? ‘Het geschiedde echter, toen ze Jozef dag aan dag aansprak – hij echter hoorde niet naar haar.’ Juist, dat staat er. ‘Hij hoorde haar niet.’ In de Nieuwe Vertaling staat: ‘Hij voldeed niet aan haar wens’, maar dat is toch echt niet goed vertaald. ‘Hij hoorde niet naar haar.’ Het ging er niet, het wou er niet in bij hem. Het stuitte eenvoudig af. A limine werd het afgewezen. Als je aan Jozef vroeg: ‘Zeg, wat zei ze, wat zegt ze toch...’ Kijk: hij laat het in zijn wezen niet toe! Het kan in niet zijn wezen doordringen en daar gaan werken. Het wordt afgewezen. Het ketst af. ‘Hij hóórde niet.’ Wel, broeders en zusters: het is onzin om te zeggen: ‘Och, kijk eens, ik lees alles en ik zie alles en ik kom overal.’ Moet je niet doen, want dat kan niet! Je moet niet overal mee in contact willen zijn, want dat verdraagt uw wezen niet, dat kan niet! Gij gezegenden des Heeren: denkt erom, dat je bewaard moet worden, en dat je zelf ook waakzaam moet zijn, en dat er bepaalde dingen zijn, die mogen geen toegang krijgen, absoluut niet! Want dan ga je tegen de vlakke! Dat rooi je niet. ‘Hij hoorde niet naar haar.’ Het kon geen macht over hem krijgen. Het werd afgewezen. Hij hoorde niet naar haar om bij haar te liggen, om met haar te zijn – het geschiedde op zulk een dag. En ach ja, meesterlijk allemaal... Als zij dan met die mantel van hem in de hand zit, dan plotseling, dan... wat moet je nou? Wat moet ze nou? Meesterlijk speelt ze het, meesterlijk. Nou ja, dat hebben wij zelf allemaal zo dikwijls in het leven gedaan: meesterlijk! Om haar eigen leven te redden draait ze plotseling om. En roept ze de huislieden. En dan zegt ze: ‘Ziet, die Hebreeuwse man die heeft hij hier ingebracht om met ons de spot te drijven!’ En de verontwaardiging, die is kostelijk. En tranen, en helemaal overstuur – dat is mooi natuurlijk, he? – helemaal goed overstuur... Het is helemaal echt meesterlijk gespeeld. Maar neem het haar ook alweer niet kwalijk. Want: wat kan ze anders, om zichzelf te redden? Ze moet dit spel spelen, het is haar enige kans! ‘Die man is naar me toegekomen om bij mij te liggen, maar ik heb geroepen, ik heb geschreeuwd!’ Allemaal vinden ze het verschrikkelijk. ‘Ach, mevrouw toch...’ En ze wordt bijgestaan,

en vreselijke aanvallen van snikbuien... Afijn, u kent dat allemaal. Kostelijk, kostelijk, méésterlijk gespeeld – totdat haar man dan thuiskomt. En dan wordt het allemaal nog eens een keer opgevoerd. En dan krijgt hij het ook alles nog eens precies te horen, naar die woorden, zodat zijn toorn ontvlamt. En Jozefs heer greep hem en wierp hem in de gevangenis, op de plaats waar des konings gevangenen gevangen zijn – ja, je zou dan ook opperste van de paleiswacht zijn – waar des konings gevangenen gevangen zijn. Hij was daar, in de gevangenis. En nou is hij weer even ver. Nou is hij wéér in de diepte neergestoten. En nou zeggen we weer allemaal: nou is het uit. Nou is het een verloren zaak. Dat komt hij nooit te boven. Daar komt hij nooit meer bovenuit. Maar de Heere is met hem. En weer gaat datzelfde gebeuren. Nu in dat nieuwe milieu: de Heere is met hem en wendde hem Zijn goedertierenheid toe, en hij gaf hem genade in de ogen van de overste der gevangenis, precies zoals hij in het begin genade vond in de ogen van meneer Potifar, zo vindt hij nu genade in de ogen van de overste der gevangenis. En de overste der gevangenis – kijk, daar gaat het wéér gebeuren, daar gaat het wéér gebeuren! – de overste der gevangenis gaf alle gevangenen in Jozefs hand! En daar gaat die wonderlijke hand weer aan het werk. En alles wat men daar te doen had moest hij doen. De overste der gevangenen keek niet om naar iets dat in zijn hand was, omdat de Heere met hem was. En wat hij moest doen, dat deed de Heere gelukken. Daar gaat het dus weer gebeuren. Nu zien we hem daar, in dat nieuwe milieu, in de gevangenis, weer groot worden en groter, weer tot zó groot als hij worden kan. Maar daar zijn nu de gevangenis muren en die zijn nu een onverbidelijke grens. Zal hij nu door die muren heen breken en...? Voorlopig zo groot als hij daar, in de gevangenis, worden kon. Om dan toch ook door die muren heen te breken en in zijn gestadige groei nog groter te worden. En dat is nu weer waar het in het verhaal om gaat. Hoe groot? Zal hij nu toch weer kans zien om te worden...

En u weet, wat er dan wordt verteld: hoe dan de opperschenker en de opperbakker, twee hoge ambtenaren, in de gevangenis waar des konings gevangenen gevangen zijn terechtkomen en hoe zij dromen, en hoe dan Jozef hun dromen interpreteert... En de droom van de schenker, die is zo dat Jozef zegt: 'Je zult over drie dagen in je ambt worden hersteld en je zult weer de beker reiken aan Farao', maar tegen de bakker moet hij zeggen: 'Over drie dagen, dan word je gehangen.' En dat gebeurt ook, en hij zegt tegen de schenker: 'Ach, wanneer je dan... wanneer het je goed zal gaan, gedenk mijner...' Zoals de moordenaar aan het kruis: 'Gedenk mijner in Uw Koninkrijk, wanneer jij weer in volle glorie bent, gedenk mij...' Maar, zo eindigt dan dat hoofdstuk: 'Hij gedacht Jozef niet, hij vergat hem.' Totdat de Farao zelf plotseling aan het dromen gaat. Ook twee dromen, net als Jozef zelf. Het is een vaste, zekere zaak. Het zal gaan gebeuren! Van die vette koeien en die magere, en die magere koeien die de vette plotseling verslinden, en van die volle aren en van die dunne, lelijke aren, en die dunne lelijke aren die de mooie volle aren plotseling verslinden – en niemand, niemand weet die droom te duiden. En de Farao, die wordt onrustig en... ze raken allen in spanning, totdat dan de schenker naar voren komt en zegt: 'Ja, ja, nou moet ik toch mijn zonde...' Ja, hij wil het er liever niet over hebben natuurlijk. U begrijpt: hoe kostelijk is dat allemaal, hoe speelt dit alles... Dit speelt allemaal dagelijks in heel Rotterdam! Waar is de solidariteit? Als het jou goed gaat, als jij omhoog klimt? En wat is de grootheidswaan: Jozef wordt vergeten. Ja, maar nu plotseling, ja, moet hij dan toch eraan denken, hij moet hem melden bij Farao, en dan krijgt – en dan wordt Jozef gehaald, en Jozef duidt de dromen. En er zal honger zijn: zeven jaar, nadat er zeven jaar overvloed zal zijn geweest. En er moet een man wezen, een man die dit alles in de hand krijgt, opdat we erdoorheen worden gebracht, door de honger en door de dood heen! Opdat men nog met elkander leven kan. Wie is de man die ons door de dood heen haalt? De gezegende, die daartegen opgewassen is. En dan

wordt deze man gehaald. En je ziet: daar wordt hij groter, nóg groter. Hoe groot gaat hij nu worden? Weer natuurlijk: zo groot als hij worden kan. Hij wordt aangesteld tot onderkoning. En de Farao zegt – en nu krijgt u dat andere woord, die andere tekst – ‘Alleen de troon zal ik groter zijn dan jij.’ Hoe groot is dus Jozef nu geworden in dit nieuwe milieu? Het is niet meer het milieu van Potifar, het is nu niet meer het milieu van die gevangenis, het is nu geworden: het milieu van het rijk van de Farao. En zó groot als je in dat rijk maar worden kon, is hij, Jozef, nu geworden. ‘Alleen de troon zal ik groter zijn.’ En u begrijpt het dus: daar heb je weer de grens die hij niet overschrijden zal. En u begrijpt het: het luistert ongelooflijk nauw! O God nog toe, als hij dat maar aan kan. Nu hij zó groot is geworden. Nu kost het niet veel om die Farao een zetje te geven, dat hij ernaast ligt. En dan zit ik op de troon! En u begrijpt hoe gevaarlijk dat allemaal is, dat luistert ontzaglijk nauw! Eventjes iets in de koffie, en die man is uitgeschakeld. Maar u begrijpt: dezelfde situatie. En Jozef respecteert het. Je zult niet vermetel worden. Je zult jouw maat niet te buiten gaan. Je zult maat houden. Gods maat. De maat die hij voor jou heeft bestemd zul je niet te buiten gaan. En je zult – dat herhalen we – niet beneden de maat blijven.

Broeders en zusters: waar gaat het nou eigenlijk om? Hier is een mens die topprestaties levert. Die aan de top weet te komen. Die zich opwerkt tot een topfiguur: u weet dat allemaal wel. Hier in Rotterdam maakt... u kent allemaal wel mensen die ontzaglijke schuivers ineens gingen maken. En wat een drama's en wat een ellende, wat een ongelukken daar gebeuren. Omdat ze geen maat weten te houden. Omdat ze zichzelf niet meer zijn. Omdat het waarachtige menszijn verloren gaat. Gewoon waarachtig mens zijn voor God. Je zult niet vermetel worden en je zult niet beneden de maat blijven. Jij en ik, wij zullen allemaal zo groot moeten willen worden als God wil dat we worden zullen. Niet groter, maar ook niet kleiner. Om? Om gezegenden te wezen. Om sjaloom te stichten. Opdat er nog toekomst zal zijn voor ons allen. Opdat we er doorheen zullen komen en de weerstanden zullen breken, en de vijanden zullen verslaan. Opdat we nog leven kunnen met elkander. Daarom: het is ten dienste van de sjaloom dat de gezegende in ons midden wonen gaat.

En dan nog iets: het is lijdensgeschiedenis. Dat hebben we begrepen. Daar is de Zoon van Abraham, de Zoon van David. Deze ene Zoon van Israël. Op wie alle haat, alle nijd, is terechtgekomen. En die is neergestoten in zulke diepten van angst en ellende, van schuld en verlorenheid, als waarin wij nooit zullen neerdalen. In zulk een gevangenis, in zulk een donkerheid. In zulk een verworpenheid en vervloeking. En er is ook nooit uit zulke diepte één opgestaan om te klimmen en groot te worden – Jezus, die God aan Zijn rechterhand gesteld heeft, om door Hem, uw broeder Jezus, alle ding te regeren, opdat de sjaloom er zal zijn voor deze ganse wereld. En nou begrijpt u het wel: daar is ten kwade gedacht, ze hebben hem ten kwade gedacht, maar God heeft alles ten goede gedacht. Dat is het geheim van de zegen des Heeren: dat al het onnoemelijke kwade in het kruis ten goede is gedacht. Eeuwiglijk.

Amen.